

NÁRODNÍ INSTITUT PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ
krajské pracoviště Praha a Střední Čechy

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Výuka témat o holocaustu pomocí hraných filmů.

Téma první:

Zachránci mezi národy

Studium pedagogiky

období od 1. září 2013 do 30. června 2014

Zpracoval:

Marek Šlechta, Dr. Eduarda Beneše 1041, Neratovice

Praha duben 2014

Anotace

Tato práce s názvem **Výuka témat o holocaustu pomocí hraných filmů, Téma první: Zachránci mezi národy**, byla zpracována jako závěrečná práce v rámci absolvování Vzdělávacího programu „Studium pedagogiky“ realizovaného v Národním institutu pro další vzdělávání, krajském pracovišti Praha a Střední Čechy, v období od 1.9.2013 do 30.6.2014.

Závěrečná práce se zabývá otázkou využití filmových příběhů s tématem holocaustu k předefinování fenoménu smrti jakožto určujícího jmenovatele příběhu, který pomáhá ovlivňovat vývoj archetypu a posilovat tvorbu životních postojů.

Cílem závěrečné práce je povzbudit veřejné povědomí, posílit zájem a zvýšit úroveň diskuse na téma holocaust, které přes četné aktivity mnohých vzdělávacích organizací zůstává stále veřejností podceňováno a vzdělávacími institucemi nedostatečně zhodnoceno, takže mu není věnována dostatečně intenzivní pozornost. Zde navržený přístup umožňuje velmi širokou možnost použití různých příbuzných a na sebe navazujících podtémat a to s relativně velkou samostatností vyučujícího při studiu a výuce o holocaustu nejen na školách ale také při oslovování té většiny národa, která už není ve výchovném systému.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, s využitím poznatků získaných návštěvou uvedeného studia, účastí ve stážích a studiem citované literatury.

Souhlasím s tím, aby moje práce byla v Národním institutu pro další vzdělávání používána jako studijní materiál pro další zájemce, kteří mě ovšem, o svém zájmu budou informovat stručnou zprávou zaslánou na adresu marek.sle@seznam.cz. Zpráva bude obsahovat: 1) Důvod vašeho zájmu o tuto práci, 2) Kontaktní údaje (Jméno, příjmení, titul, mobilní telefon, e-mailová adresa, Ulice, číslo, město.)

V Praze dne 30. 5. 2014

Ing. Marek Šlechta, učitel anglického jazyka, Středočeský kraj

OBSAH:

Úvod: O „Navracení příběhu“ do výchovy aneb „obnova archetypů“	3
1 Úloha příběhu v hodnotové struktuře člověka.....	4
1.1 Příběhy z období šedesátých let a normalizace.....	4
1.2 Umělé polopravdivé propagandistické příběhy.....	6
1.3 Jaké příběhy chybí v české společnosti?.....	6
1.4 Krize příběhu způsobená průmyslovým masovým zabíjením.....	8
1.4.1 Mlčení je nepravdivý příběh.....	8
1.5 Nové začlenění smrti zpět do příběhu tématem Holocaust.....	9
2 Principy lektora přednášejícího o holocaustu.....	10
3 Je hraný film vhodný k výuce o holocaustu?.....	13
3.1 Postup při organizaci besedy s promítáním hraného filmu.....	14
3.1.1 Matice otázek k filmům o holocaustu.....	14
3.1.2 Program promítání filmu v rámci přednášky na dané téma.....	16
3.2 Příklady témat, kterými je možné se zabývat.....	17
3.2.1 Filmy podle hlavního hrdiny a příklady dalších možných témat serií filmů.....	17
3.2.1.1 Seznam filmů o zachráncích a Spravedlivých mezi národy.....	18
4 Další související podpůrné aktivity a závěr.....	19
5 Seznam literatury a pramenů.....	21
6 Seznam příloh.....	23

Cílem výchovy by nemělo být jen zprostředkování vědomostí, nýbrž zostření svědomí mladého člověka, aby v každé situaci viděl jasné možnosti smyslu a jeho výzvy.¹

Emanuel Frankl

Úvod: O „Navracení příběhu“ do výchovy aneb „obnova archetypů“

Příběh jakožto nositel výchovných, morálních, postojových, smysl životu dávajících, tradičních hodnot, zaznamenal v ČR silnou destrukci druhou světovou válkou a čtyřicetiletým obdobím komunismu. Tato práce okrajově zmiňuje, které aktuální příběhy v dnešní výchově v naší společnosti chybí. Hlavně se ovšem zaměřuje na výuku příběhů o holocaustu, které nám umožní prostřednictvím vytušení smyslu nebo nesmyslu smrti milionů nevinných lidí nahlédnout význam jejich příběhů a posunout tak obsah pojmu smrt a význam příběhu jako takového k novému, rekonstruovanému porozumění.

Cílem této práce je poukázat na rozsáhlé možnosti využití hraných filmů s tematikou holocaustu ke studiu, osvětě a výchově k multikulturnímu dialogu a multinárodnostní a multináboženské toleranci² a prevenci před extremistickými nebo xenofobními tendencemi, a to zejména pro mladou generaci, lidi ve středním věku a lidi pokročilého věku, v kontextu země poznamenané v nedávných dějinách totalitními režimy a začleňující se do evropských a globálních struktur.

V rámci obhajoby využívání profánního média (hraného filmu) k posílení přátelských demokratických postojů ve společnosti je zde jakožto obsahový cíl zdůrazněn význam příběhu pro budování osobnostních kvalit pro každého jejich nositele, jako jsou pravdivost, skromnost, spravedlivost, statečnost a empatie.

Zkušenost druhé světové války znamenala zásadní změnu v pojetí vnímání světa, lidství a občanství, společnosti, a to nejen v oblastech technologického pokroku a mezinárodních struktur,

¹ FRANKL, V. E.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. Přel. Zuzana Burdová. Vydání první. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-137-6. 109 str., str.55

² ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu, Multikulturní výchova v praxi*. Vydání druhé. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-182-2. 280 str.

ale zejména na poli lidských práv a svobod a jejich ochrany.³ Přesto a právě proto je nutné vnímat i mimoevropské zkušenosti s bojem za lidskou svobodu a rovnoprávnost, které mají svá specifika a dopad také pro nás jakožto členy globální komunity, stejně jako je nutné učit se od významných osobností moderních dějin, které pohnuly naší globální společností směrem k vzájemnému porozumění. Proto jsou v této práci alespoň okrajově zmíněny.

Nový svět je svět globální pospolitosti. To znamená, že žádný člověk nebo národ nemůže žít sám. Buď se naučíme spolu žít nebo budeme donuceni společně zemřít⁴

Martin Luther King

1 Úloha příběhu v hodnotové struktuře člověka

V křesťanské, židovské a muslimské tradici i v antické kultuře, indických, čínských, japonských i dalších náboženstvích existují archetypální příběhy, legendy, vyprávění, pohádky, anekdoty a absurdní disputace, které souvisí s identitou těchto národů, umožňují sebereflexi, umisťují do společenského prostoru základní lidské zkušenosti včetně smrti. Obyvatelé Československa se po zkušenosti 2. světové války a během komunismu této tradice oficiálně veřejně zřekli a nahradili ji budovatelskými příběhy, které jakkoli mohly být dobře míněny, zdaleka nemohly pokrýt hloubku všelidské zkušenosti a odpovědět na otázky, které se výše zmíněným kulturám dařilo nacházet tisíce let. Výsledkem je všeobecná komunikační a názorová plytkost většiny české společnosti, nejen mládeže, žalostná nezkušenost s příběhy světových kultur a hledání odpovědí u esoterických směrů typu New Age, které jdou jen po povrchu a snadných efektech. Platí zde ono komické a v tomto kontextu ovšem spíše smutné konstatování, že nejvíce se vydělává na lidské hlouposti.

1.1 Příběhy z období šedesátých let a normalizace

³ *Vysporiadanie sa s antisemitizmom: prečo a ako?* Príručka pre pedagógov (December 2007), Predbežný neoficiálny preklad, 35 stran, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODHIR), Yad Vashem The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority. HOLOCAUST DOCUMENTATION CENTER v Yad Vashem. 2007., str. 22

⁴ KING, M. L. *Odkaz naděje, Vybrané články a projevy*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, ISBN 978-80-7419-105-3. 327 str.298

V průběhu uplynulého půl roku jsem měl rozhovory s několika desítkami svých vrstevníků z řad přátel, známých, kolegů, rodinných příslušníků i náhodných kontaktů. Ptal jsem se na jejich zkušenost s literárním nebo filmovým zpracováním příběhů od Karla Maye (zejména Vinnetou I, II a III) a od Jaroslava Foglara (zejména Rychlé šípy). Většina z dotázaných, která tyto příběhy znala, potvrdila také jejich velký, mnohdy podstatný přínos pro tvorbu jejich hodnotového žebříčku, pro rozvoj jejich osobnosti. Někteří toto „vyznání“ doplnili poznámkou, že jsou si vědomi, že se nejedná o literaturu hodnotnou, ale spíše rodokapsovou, takže nelze očekávat, že by tomuto jejich subjektivnímu zážitku z jejich „duchovního zrání“ byla společensky věnována nějaká pozornost.

Část dotázaných uvedla také zajímavý vliv románů spisovatele Julese Verna.

Na druhý dotaz: „jakého hrdinu má mladý člověk současnosti“, padala jména hrdinů z akčních filmů, thrillerů a sitcomů, např. Rambo v podání herce Sylvestra Stalone, akční role herce Arnolda Schwarzenegera, Stevena Segala, dále série příběhů spasitelů světa v podobě Supermana, Spidermana, Batmana, agenta Jamese Bonda, Kočičího muže atd. až po hrdiny fantasy příběhů jako Pán prstenu a Harry Potter.

Z uvedeného jsou zřetelné posuny důrazů na některé odlišné hodnoty před 30 – 50 roky a dnes. Zatímco obdivovatel hrdinů Karla Maye se učil zejména čestnému úsilí o spravedlnost, nutné statečnosti při hájení práv slabých nebo bezmocných, přátelství mezi různými národy, vztahu k přírodě a přírodní čisté moudrosti, sebeovládání a vytrvalosti při úsilí o dosažení společenské spravedlnosti a čtenář Rychlých šípů Jaroslava Foglara zejména čest při hře, pomoc slabým a chudým jakožto životní postoj, pravdomluvnost, odvaha, vytváření mikrokomunit, pak tvůrce akčních filmů vytváří vzor individuálního hrdiny, který se může spolehnout jedině na sebe a svoje nadpřirozené schopnosti, většinou dané tajuplným původem anebo nadprůměrným tréninkem. Ideál pospolitosti anebo sdílené spokojenosti zde úplně chybí anebo je potlačen do pozadí. O tom, že v období devadesátých let ustoupily do pozadí tyto hodnoty v naší společnosti, svědčí i skutečnost, že jeden z předních českých politiků, reprezentující ČR v Evropské unii, PhDr. Vladimír Špidla byl v určitých kruzích ironicky přezdíván jako Mirek Dušín, což zesměšňuje jeho i postavu Jaroslava Foglara. O uživatelích této přezdívky to vypovídá: „My už jsme dospěli, už chápeme, že čestná hra je jen přetvářka pro malé děti.“ Zcela zvláštní roli hrají v hodnotové struktuře příběhy Julese Verna, kde u hlavních hrdinů obdivujeme jejich touhu po poznávání nových světů, jež je tak silná, že ani smrtelné nebezpečí je neodradí od cesty do neznáma. Těžko k nim však přirovnáme příběhy Harryho Pottera, který se také pohybuje v pro nás

záhadném světě, kde ovšem je „záhadno“ povýšeno nad princip bytí každého, jedinec je jím pro-
následován a musí ovládat nadpřirozená kouzla, aby přežil.

1.2 Umělé polopravdivé propagandistické příběhy

Smutnou realitu oficiální linie českého vzdělávacího systému šedesátých až osmdesátých let do-
kumentují polopravdivé, tendenční a politickému systému poplatné příběhy nebo jejich výklady,
jako Malý Bobeš Josefa Věromíra Plevy nebo Poplach v kovářské uličce Václava Řezáče, v pod-
statě neutrální příběhy, které pro svou politickou interpretaci se staly pro čtenáře nestravitelnými.

Dietlovské televizní seriály se staly podstatnou součástí sdílení české pospolitosti pro
svou relativně pravdě-podobnost „prožívání socialistického realismu“ většiny národa. Patří sem
seriály jako Nemocnice na kraji města, Nejmladší z rodu Hamrů, Dispečer, Okres na severu,
Muž na radnici, Plechová kavalerie nebo Žena za pultem.

Timur a jeho parta Arkadije Gajdara je svým jakkoliv „čistě míněným“, v českých očích
ale nutně propagandisticky chápaným nadšením, asi stejně akceptovatelný jako pojem „baťuška“
Lenin. Z tohoto období ruské kinematografie je jediný film, který byl bez výhrad mládeží i ce-
lým národem přijat a dokonce charakterizován jako kultovní a jako takový promítán každoročně
v předvánočním nebo vánočním období: snímek Mrazík, hyperbolizující lidské vlastnosti jako
pýcha, pokora, ješitnost, pokání, nadutost a skromnost.

1.3 Jaké příběhy chybí v české společnosti?

V českém výchovném vzdělávacím procesu chybí následující oblasti příběhů podstatných pro
zdravý komplexní vývoj osobnosti mladého člověka žijícího v globální společnosti.

Příběhy Starého a Nového zákona jsou vedle Řeckořímských bájí jsou archetypálními
vzory evropské společnosti (viz připravovaný materiál „Proč by se Starozákonní a Novozákonní
příběhy měly učit na školách v ČR?“ (Marek Šlechta) pro projekt Bible do škol, o jehož záštitě
MŠMT se jedná).

Příběhy bezpráví jsou příběhy lidí, kteří projeví odvážné postoje a činy v době komunis-
tického režimu. Pořádá společnost Člověk v tísni, o.p.s. v rámci projektu Jeden svět na školách.
Příběhy o holocaustu jsou příběhy lidí ohrožených nacistickou zvěří i těch, kteří jim pomáhali
přežít, zpracované literárně, filmově i jinak. (viz brožura „230 hraných filmů o holocaustu“ (Ma-

rek Šlechta), obsahující komentovaný seznam filmů s tímto tématem z celého světa). Odkrýváním těchto příběhů se můžeme zúčastnit narativního zvýznamnění holocaustu, které může mít ozdravné účinky pro nás i po společnost!⁵

Příběhy o černém holocaustu –

12 až 15 milionů Afričanů – mužů, žen a dětí – bylo uneseno ze svých domovů v Africe, přinuceno k pochodu tisíce kilometrů k pobřeží, kde byli uvězněni až jeden rok v zajetí v podzemních kobkách. 54 000 lodí s černými otroky v podpalubí přeplulo oceán z Afriky do Ameriky plavbou, která trvala 60 až 120 dní. V Americe pak byli prodáváni do otroctví, děti od rodičů, manželé od manželek, znásilňování, špatně živení, přehnaně trestání, ponižování, záměrně udržování v nevzdělání, tvrdě pracující, bez nároku na mzdu, bez naděje na lepší vyhlídky. (American Black Holocaust Museum v Milwaukee, ve státě Wisconsin, založeno Jamesem Cameronem v roce 1988.)

Příběhy dalších významných osobností moderních dějin, které posunuly svět směrem k porozumění, jako např.

Móhandás Karamčand Gándhí⁶ – známý pod jménem Máhátmá Gándhí, který vytvořil a realizoval filosofii nenásilného aktivního odporu vytvořenou kombinací toho nejlepšího z jemu známých náboženství, včetně křesťanství. Tuto metodu používal vždy při podstatných událostech během osamostatňování Indie od Velké Británie.

Martin Luther King jr.⁶ - baptistický reverend, který v 60. letech dvacátého století využil tutéž metodu nenásilného odporu během úsilí amerického lidu o rovnoprávnost všech ras. Nejznámější je jeho projev I Have a Dream.

Albert Schweitzer – teolog, varhaník, filosof, lékař, misionář, který založil nemocnici v Lambaréné v Africe hlavně z prostředků, které obdržel od sponzorů a na svých varhanních turné po Evropě. Albert Einstein – teorie relativity, který protestoval proti jaderným testům a bombám, po válce loboval za jaderné odzbrojení a světovou vládu.

Matka Tereza – vlastním jménem Agnesě Gonxhe Bojaxhiu pocházející z Albánie, katolická řádová sestra, která založila kongregaci Misionářek milosrdenství, která se nejprve v indické

⁵ HAMAR, E. *Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7419-004-9. 243 str., str. 222

⁶ VALIŠOVÁ A. KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Druhé rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-3357-9. 456 str., str. 302

Kalkatě, později na mnoha místech na celém světě, stará o chudé a umírající.

1.4 Krize příběhu způsobená průmyslovým masovým zabíjením

...vytlačení smrti vede ke „smrti“ vyprávění“⁷

Walter Benjamin

Petr Málek se ve své práci „Holocaust a kulturní paměť: obrazy – figury – jazyk“ zabývá otázkou, do jaké míry průmyslové zabíjení v Osvětimi a hrůza je provázející jsou sdělitelné dosavadními uměleckými prostředky a přiznává jejich nedostatečné vyjadřovací možnosti. Dokonce se zabývá otázkou, zda vůbec se najdou vhodné prostředky k vyjádření této zkušenosti. Nicméně více nebo méně zdařilé pokusy už existují a dnes lze konstatovat, že Osvětim se svým průmyslovým masovým zabíjením znamená naprosté zničení etosu smrti jakožto události důstojné, smysluplné a krásné svou hodnotou, náboženským nebo filosofickým vnímáním. Tím, že se zabíjení v rukou nacistů stalo pouhým „technickým zadáním“ a z pohledu obětí „šokujícím odhalením“ na poslední chvíli, a to v tak hromadném měřítku, byla sražena na kolena jakákoliv představa významu smrti jako zhodnocení života. Tím, že spolu s rodiči umíraly i děti, byla zničena naděje následovníků života po jejich smrti. Tím, že umírali i staří lidé se svými dospělými dětmi, bylo zničeno doufání, že půjdou po cestě, kterou jim rodiče připravili. Protože byli bezprostředně před smrtí zbaveni důstojnosti před svými blízkými, známými i neznámými lidmi, že poslední chvíle života u nich byly spojeny s odporem, hnusem, strachem a bolestí, byla posunuta smrt za hranici přípustného zážitku a naopak zavrhnuta jako cosi, co nelze ani pojmenovat „hrozné“. „Smrt, která doposud byla součástí života, byla ze života vytlačena. A vzhledem k tomu, že každý příběh má smysl jedině tehdy, je-li vztažen ke smrti, která dává celému vyprávění podstatný, hluboký a vznešený význam, ztrácí bez smrti i vyprávění svůj význam, nemá žádnou podstatu, postrádá pointu.

1.4.1 Mlčení je nepravdivý příběh

⁷HOLÝ, J.; MÁLEK, P.; ŠPIRIT, M.; TOMÁŠ, F. *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. První vydání. Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2011. ISBN 978-80-787481-14-1. 312 str., str. 115

Jedním z projevů antisemitismu v komunistickém Československu bylo „mlčení“ o holocaustu.⁸ Protože mladá generace i všichni ostatní nemluvili nebo nevěděli, co se v Evropě odehrálo, a sdělovací prostředky i vzdělávací aparát informoval pouze částečnými nebo zkreslenými informacemi o průběhu Druhé světové války, promítla se tato „nepravdivost“ do existence celé společnosti a skutečně nejlepší příběhy, které zde mohly najít uplatnění, byla zmíněná literární díla od Karla Maye nebo Jaroslava Foglara a Mrazík z ruské kinematografie.

Několik zfilmovaných příběhů o holocaustu z pera vynikajícího spisovatele Arnošta Lustiga a pár dalších, byly jen malými střípky, které navíc většinou zapadly jakožto cenzurou zakázaná díla. Tudíž nejen že byla mladá generace vychovávána v přehlížení těch nejdramatičtějších událostí světových dějin, které se navíc odehrály na území Československa, takže nám bylo zapovězeno se i z těchto příběhů, událostí a jevů poučit, ale současně jsme byli součástí lživé mlčící kampaně proti Židům, kteří nepřežili i proti těm, kdo přežili, v neposlední řadě tedy i proti Izraeli.

Nakonec docházíme k závěru, že komunistický režim přejal mnohé z metod chování nacistů ke svým obětem a některé dokonce propracoval k ještě větší efektivitě.

1.5 Nové začlenění smrti zpět do příběhu tématem Holocaust

Jak z toho ven? Aneb: Kde začít rozmatávat klubičko příběhů, abychom získali ponětí o novém pohledu a významu smrti, aby v nových dimenzích získala znovu svou důstojnost a smysl a aby příběh se stal mladému člověku opět hodnotovým spolutvůrcem, oporou, poučením, vzpomínkou a pomocí v těžké životní zkoušce nebo fázi?

Jak ale dosáhnout toho, aby se smrt v našich představách odtabuizovala a přestala být pouhým nepojmenovaným a nekomentovaným produktem nemocnic, léčeben pro dlouhodobě nemocné a domovů důchodců?

Nezbývá nám než zúčastnit se životního experimentu a začít tuto záhadu odhalovat tam, kde nás zaskočila: v příbězích lidí postižených holocaustem, zkušeností lidstva, při které nenávisť, zlo, zášť a zloba dosáhly takových rozměrů, že vykulminovaly bezohledným krutým masovým vražděním milionů nevinných bezbranných lidí, mužů, žen i dětí.

⁸ ŠLECHTA, M. *Seznam (230) hraných filmů o holocaustu, Přehled narativních filmů o holocaustu a co v nich chybí*. Pracovní materiál k prvnímu vydání. Praha: Marek Šlechta, 2014. 102 str., str.3

V dnešní době máme relativně dobré možnosti zdrojů pro studium fenoménu holocaustu na různých úrovních i z různých úhlů pohledu. Na světě je 60 muzeí holocaustu a další organizace zabývající se touto tematikou. Patří k nim:

- Yad Vashem - World Center for Holocaust Research, Education, Documentation and Commemoration,
- United States Holocaust Memorial Museum
- Památník holocaustu Osvětim v Polsku
- Památník Terezín
- Institut Tereziánské iniciativy
- Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze
- Centrum vizuální historie Malach Praha
- Ústav pro studium totalitních režimů

Kromě toho výukou na témata holocaustu se dlouhodobě zabývají v České republice organizace jako:

ICEJ (Křesťanské velvyslanectví Jeruzalém v Praze)⁹

Člověk v tísni

Židovské muzeum v Praze⁹

Tereziánská iniciativa⁹

2 Principy lektora přednášejícího o holocaustu

Vzhledem ke společenské závažnosti, velké obtížnosti a potřebě ohleduplnosti k mnohým dosud žijícím postiženým a jejich rodinám i určité opozice ze strany extremistických směrů,

⁹ portál holocaust.cz. Institut Tereziánské iniciativy ve spolupráci s Židovským muzeum v Praze:, www.holocaust.cz

zde jmenují některé principy, které by měl mít lektor přednášející o holocaustu na mysli při své práci.

Jedná se zejména o

1. Princip věrohodnosti. Ten zaručuje opravdovou přesvědčivost lektora na základě prožité zkušenosti.
2. Princip dobrovolnosti. Svědčí o svobodném přesvědčení zabývat se tématem holocaustu osobně.
3. Princip vlastní osobní zkušenosti. Bez ní nelze disponovat dostatečnou přesvědčivostí.
4. Princip katarze (nepřeceňovat). Může být vhodným nástrojem ke sdělování slovy neskonalých sdělitelných zkušeností.
5. Princip zodpovědnosti za šíření tématu. Hrozí totiž, že na ně bude zapomenuto.
6. Princip individuálního růstu každého lektora. Podle jeho možností a schopností.
7. Princip rozlišení „pravé“ tolerance od „jalové“. Pomůže nám rozpoznat lhostejnost od tolerance a fanatismus od altruismu.
8. Princip citlivosti. Abychom nezraňovali lidi postižené těžkými osudy
9. Princip vnímavosti a ohleduplnosti. Aby předávané informace byly dostatečně „stravitelné“ pro naše posluchače
10. Princip mravnosti. „Umožní nám porozumět mnohdy složitým rozhodnutím pod tlakem ohrožení životů lidí
11. Princip umírněnosti sdělování tragických a krutých informací. Aby naše přednáška spíše neškodila
12. Princip vize budoucnosti. „Upozorňuje nás, že zkušenost holocaustu už nelze vymazat ani při plánování budoucích struktur společnosti
13. Princip vytrvalosti. Tou musí lektor o holocaustu disponovat, aby dlouhodobě vytrval šířit obtížné téma
14. Princip pravdivosti. Abychom zátěž minulosti odhalili a vypořádali se s ní, nezamlčovali fakta, byť nepohodlná
15. Princip spravedlivosti. Abychom se nebáli pojmenovávat a posuzovat události a chování lidí v zájmu vypořádání se s minulostí.

16. Princip nelhostejnosti. Musíme se chránit proti alibismu a falešné toleranci
17. Princip nepodléhání zjednodušujícím vzorcům. Uvědomujeme si, že nejsou všichni stejní a že při naší práci cokoliv nového je obohacím.
18. Princip situační etiky. Upozorňuje nás, že teprve v náročné krizové situaci se projeví, co v člověku skutečně je.
19. Princip lidských práv a svobod. Je deklarovaný a podporovaný od r. 1947 OSN
20. Princip vnitřní harmonie. Usilujeme o hlubší (širší) harmonii zohledňující i holocaust, který všechny předešlé harmonizující tendence pošlapal.
21. Princip emoční. Chce umístit naše citové prožívání na zřetelné místo. Nestydíme se, když pláčeme s oběťmi hromadného zabíjení.
22. Princip spravedlivého hněvu. Upozorňuje nás na povinnost posuzovat, hodnotit, a dát najevo souhlas i nesouhlas. Aby studenti viděli, že každé chování má nějaké konsekvence.
23. Princip práva na subjektivní prožitek. I když to ostatní vnímají jinak, každý má právo na svůj vlastní vnitřní postoj
24. Princip svobody. Neustále o něj musíme usilovat, je stejně křehký jako oprávněný
25. Princip společenství. Zásadní zkušenost lidstva s holocaustem nás nutí uvažovat a chovat se pro-sociálně, komunitně.
26. Princip paměti. Potvrzuje, že je jenom jedna paměť, jen různé přístupy k ní.
27. Princip otevřenosti. Je příznakem zdravého chování jedince nebo společnosti.
28. Princip dílčího přístupu. Podle něj je téma holocaustu také součástí našeho života, otázkou je, jakou polohu mu tam umožníme .
29. Princip smrti. Nikdo jej nezná, přesto se k němu vztahuje veškeré naše konání
30. Princip odpuštění a odpouštění. Můžeme jej pochopit jen se silnou mírou empatie a altruismu, pak se ale dějí velké věci v nás a kolem nás!
31. Princip včasného a správného rozhodování. Vyzývá nás nejednat pouze pragmaticky, podle momentálního prospěchu, ale s ohledem na druhé, spravedlivě.
32. Princip práva na omyl. Dává nám možnost se mýlit, přitom ale plně neseme důsledky svého pochybení

Podrobné vysvětlení principů vztahujících se k práci lektora o holocaustu je v příloze č. 7 k této práci.

3 Je hraný film vhodný k výuce témat

o holocaustu?

Při přípravě prezentací hraných filmů o holocaustu se nevyhneme otázce o vhodnosti nebo nevhodnosti doporučování a promítání snímků s krutým tématem holocaustu nejen mládeži, ale všem zájemcům o tyto informace. Musíme zvážit míru škodlivosti toho, že se neobeznámení lidé dívají na krutosti v ději příběhu, zejména sympatizujeme-li s oběťmi, takže nás krutosti vůči nim zasahují i emocionálně a podporujeme tím neobjektivní hodnocení. Kromě toho detaily těchto krutých scén jsou de facto vymyšlené, protože vznikly při fabulaci scénáře, takže vlastně podporují záporné hodnocení určité skupiny lidí smyšlenou scénou, což je samozřejmě nežádoucí.

Dovolím si uvést důvody, které mě vedou k přesvědčení, že přesto většině neinformovaných lidí zhlédnutí vhodné skladby třech až šesti filmů z uvedeného seznamu hraných filmů o holocaustu spíše pomůže k porozumění základních historických událostí holocaustu a ke zdravému postoji k extremismu než aby je zásadně dezorientovala v hodnotových postojích:

a) Nezanedbatelná část mládeže i jejich rodiče a prarodiče v dnešní době vůbec nebo téměř vůbec nečtou literaturu. Filmy ovšem sledují.

b) Zvrhlostem, obscénnostem, zvěrstvům a krutostem jsou dnes vystaveni diváci ve zprávách, v akčních filmech, v divadlech a písňových klipech běžně, jejich zobrazování se stalo součástí mediálního i uměleckého sdělení, před čímž by neměli zavírat oči ani vychovatelé, kteří by si přáli, aby naše kultura byla v této oblasti diskrétní. Vezměme na vědomí, že není a že každý divák se s tím musí nějak vypořádat.

c) Hraný film obsahuje emoční náboj a hodnocení hrdinů, které jsou podstatné pro uspořádání hodnot diváka. Divák nezůstává objektivní, je vtažen do děje a ztotožňuje se s hrdiny příběhu, nachází v něm své místo.

d) Divák si přitom zůstává vědom, že i když byl film natočen (až na výjimky) podle skutečných událostí, obsahuje fabulované detaily a scény. Ty ovšem nejsou důvodem k neobjektivnímu nebo zkreslenému posuzování hlavní zprávy a smyslu vzdělávání o holocaustu, jsou jen detailem, jehož doplnění má sloužit umělecké přesvědčivosti daného snímku. Divák ví, že tato fabulace od-

povídá představě režiséra, který je pod filmem podepsán a většinou má možnost si prověřit jeho kompetenci dříve, než film shlédne.

V publikaci Vyučování o holocaustu k prevenci rizikového chování uvádějí promítání hraných filmů jakožto aktivit zahrnutých do Seznamu příkladů dobré praxe v rámci multikulturní výchovy a vzdělávání pro účinnou prevenci rasismu a xenofobie školy: Masarykova ZŠ a MŠ Hnojník, SOU Lišov, VOŠ a SOŠ Varnsdorf a Gymnázium Václava Beneše Třebízského Slaný¹⁰.

3.1 Postup při organizaci besedy s promítáním hraného filmu

Postup při promítání filmů s příběhem spojeným s přednáškou nebo besedou k výukovým účelům může být následující:

A. Zvolíme téma, kterému se chceme věnovat a vybereme filmy, které nás k dané problematice nejvíce zaujaly, kde jsme si jisti, že bude při výkladu zřejmý i náš osobní zájem, naše osobní divácká, případně i jiná, zkušenost.

B. Z dostupných pramenů (literatury, dokumentů a dokumentárních filmů, školení, www.holocaust.cz) si připravíme vědomostní zázemí, ze kterého budeme čerpat při přednášce, besedě i následném zodpovídání otázek posluchačů, jejíž složitost jakožto i hloubku případných oživovacích a motivačních dotazů volíme podle typu posluchačů a jejich zjištěné dosavadní úrovni znalostí o holocaustu.

C.: vyplníme si pro sebe matici otázek k filmům o holocaustu viz níže) a rozhodneme se, zda a jaký případně dotazník dáme posluchačům a proč (zpětná vazba anebo motivace ke zvýšené pozornosti, eventuálně zjištění „efektivity“ a „efektivnosti“ přednášky.)

3.1.1 Matice otázek k filmům o holocaustu

¹⁰ HES, M.; HORÁK P.; KALLUS, M. *Vyučováním o holocaustu k prevenci rizikového chování (Závěrečná zpráva projektu „Centra vzdělávání a dialogu“)*. Praha: Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém – česká pobočka, 2012. 177 stran

V rámci besedy spojené s promítáním filmu by se mohly vyskytnout i otázky, které bychom mohli nazvat problémové, je možné, že na ně budou různě zaměřeni studenti vyjadřovat odlišné postoje, zpracování filmu připouští někdy i různé výklady. Lektor by měl být na takové otázky připraven, stejně jako na situaci, že nebude otázku umět zodpovědět. V takovém případě je nejlepší to sdělit a oznámit, že co nejdříve odpověď zajistí.

Některé pomůcky si může připravit lektor sám. Níže uvádím podklad k pracovnímu zadání dotazníku jednotlivcům nebo skupinám. Samozřejmě můžete použít úplně jiný systém otázek, tento je zaměřen na 3 časové vrstvy: čas příběhu, čas výroby filmu a čas dnešního promítání filmu. Porovnání těchto tří časových rovin pro nás i studenty je zajímavé, protože lépe pochopíme, jak jsou stejné události vnímány v různých obdobích poté, co se odehrály a umožní nám určitý nadhled i porozumění pro různé úhly pohledu.

Studenti se s otázkami seznámí před zahájením promítání a případné nejasnosti si nechají vysvětlit.

Podstatné jsou zejména otázky, u kterých se bude odpověď lišit u zastánců odlišného názoru.

O čem film pojednává	Co chtěl režisér filmem sdělit	Co nám sděluje do příštích dnů?
Kde se děj filmu odehrává	Kde byl děj natočen	Kde by se mohl děj odehrát dnes?
Kdy se děj filmu odehrává	Kdy byl film natočen	Kdy by se mohl děj odehrávat v budoucnu?
Kdo je hlavní hrdina	Kdo je režisér	Kdo by byli hlavní hrdinové dnes?
Proč je toto téma zpracováno tímto způsobem	Proč byl tento film původně natočen	Čím vás film zaujal
Jak film, zapůsobil na vás? Proč?	Jak film zapůsobil na mladého diváka? Proč?	Mohl by se něco takového odehrát dnes? Proč?

Matice otázek k filmům o holocaustu

Spolupráce se studenty může vypadat následovně:

A. Studenti se rozdělí na 3 skupiny, každá skupina zodpoví otázky z jednoho sloupce, ve skupině je vypracují a skupiny si pak navzájem sdělí svoje odpovědi.

B. Studenti se rozdělí na 3 skupiny, každá skupina zodpoví všechny otázky, pak si navzájem sdělí odpovědi a zjistí odlišnosti. Pokud dojde k podstatně odlišným odpovědím, proběhne následně diskuse mezi vybranými reprezentanty každé ze skupin řízená lektorem nebo učitelem.

3.1.2. Program promítání ukázek filmu v rámci přednášky (2 vyučovací hodiny) na dané téma

Níže je v tabulce jeden z možných postupů při promítání filmů s besedou. Vybíráme ty pasáže, které ilustrují téma námi zaměřené, vyjímáme hluchá místa. I když je někdy těžké se rozhodnout, doporučuji vaše schéma dodržet, studenti si mohou později shlédnout celý film samostatně.

Interaktivní přednáška	Název filmu, širší úvod ohledně tématu, země kinematografie, základní obecná srovnání	Doba trvání
Promítání části filmu	Země výroby, rok výroby, režisér	Doba trvání
1	Úvodem k tématu lektor sdělí základní údaje o příběhu a lidech, kterých se film týká	5 – 10 min.
A	První ukázka z filmu	10 – 15 min.
2	Lektor sdělí interaktivní formou, čím je tento příběh typický a) typem hrdiny b) v lokalitě c) obdobím, které zpracovává hrubostmi a zvěrstvy	5 – 10 min.
B	Druhá ukázka z filmu	10 – 15 min.
3	Lektor sdělí interaktivní formou, čím je tento příběh, hrdina, místo, děj, výjimečný	5 – 10 min.
C	Třetí ukázka z filmu	10 – 15 min.
4	Lektor sdělí interaktivní formou, jaké je hlavní poselství filmu, zasazené do dobových souvislostí?	5 – 10 min.
D	Čtvrtá ukázka z filmu	10 – 20 min.
5	Dojmy a dotazy posluchačů	5 – 10 min.
E	Pátá ukázka z filmu	10 – 20 min.
6	Závěr a zhodnocení interaktivní formou podle vhodnosti	5 – 10 min.
7	Jak nám pomohl film k pochopení v tématech pro nás nových?	

Tento postup byl s úspěchem vyzkoušen při besedách s promítáním filmů v klubu Samaří (Soukenická 15, Praha) na téma Zachránci mezi národy (cyklus 6 přednášek od ledna do června 2014)

3.2 Příklady témat, kterými je možné se zabývat

Vzhledem k tomu, že společných a zajímavých témat filmů s tématem holocaust jsou řádově desítky a jejich stručné seznámení by přesahovalo kapacitní prostor této práce, je zde jako ukázka přehled tematického výběru hraných filmů pouze podle typu hlavního hrdiny a poté stručný seznam filmů pojednávajících příběhy lidí, kteří pomáhali Židům přežít holocaust (Zachránci a Spravedliví mezi národy).

Pro rozsáhlý seznam témat filmů o holocaustu jakožto i členění na různé tematické okruhy odkazujeme na připravovanou publikaci Seznam hraných filmů o holocaustu s anotacemi (Marek Šlechta) – viz Příloha č.4 k této práci.

3.2.1 Filmy podle hlavního hrdiny a příklady dalších možných témat sérií filmů

Toto je jedno z možných členění, které samo o sobě ilustruje obrovské množství obětí. Každé z témat je reprezentováno několika filmovými snímky, takže je možné vytvářet i nezávislé nebo naopak logicky navazující série přednášek.

- a) Hlavním hrdinou je vězeň transportu a koncentračního tábora.
- b) Osudy dětí – příběhy dětí, které předčasně vyspěly.
- c) Příběhy žen – silné slabé pohlaví.
- d) Příběhy sportovců – férový sport vs. demagogický podvrh.
- e) Příběhy umělců – citlivou vnímavostí proti arogantní síle.
- f) Spravedliví mezi národy – pomáhali s nasazením vlastního života.
- g) Konvertité, přátelé v utrpení, homosexuálové a další.
- h) Křesťané a církve – oficiálně i neoficiálně.

i) Nacisté – jsou všichni vrazi?

j) Kolaboranti – účel posvěti i vraždu?

Další možné série přednášek s filmy by mohly být například: Holocaust při nástupu nacismu, Transporty, Koncentrační tábory, Osvobození koncentračních táborů, Terezínští hrdinové, Hrdinové Varšavského ghetta, Holocaust při operaci Barbarossa, Holocaust v ruském a sovětském filmu, Repatriace obětí holocaustu, Holocaust na území Polska, Holocaust ve Francii, Holocaust v německém filmu, Následky holocaustu dnes, Soudní procesy s válečnými zločinci, Vývoj vnímání holocaustu po válce v jednotlivých zemích a desítky dalších témat.

3.2.1.1 Seznam filmů o zachráncích a Spravedlivých mezi národy

Toto je seznam filmů, kde hlavním hrdinou je člověk, který pomohl přežít lidem pronásledovaným za holocaustu, čímž sebe i své blízké vystavil nebezpečí popravky v případě odhalení. Je až zarážející, jak málo se o těchto lidech ví! Ti z nich, kteří splnili určitá formální kritéria, jsou izraelskou vládou oceněni titulem „Spravedlivý mezi národy.“

- Corrie Ten Boom – Útočiště (1975) – příběh holandské křesťanské rodiny, která ukrývá své přátele židovského původu před nacisty. Jsou odhaleni a posláni do koncentračního tábora.

- The Assisi Underground (1985) – kněží z pověstného Assisi nezradí ideály svého zakladatele a ukryjí ty, kteří jsou pronásledováni

- Schindlerův seznam (1993) příběh Oskara Schindlera, který využil svých možností k záchraně stovek lidských životů.

- Visas and virtue (1997) – japonský diplomat v Litvě obětuje svou kariéru i bezpečí své rodiny, aby zachránil tisíce lidských životů

- Korczak (1990) – miluje děti, chce je zachránit pře smrtí, když ale vidí, že to nepůjde, odchází s nimi

- Život za život (1991) – Maxmilián Kolbe už od malička tuší, že má zvláštní poslání, naplňuje jej obětí svého života za spoluvězně v koncentračním táboře

- Bonhoeffer: Agent of Grace (2000) – nezůstává v bezpečné Americe, jede ke svým blízkým do Německa, kde končí na popravišti

- Perlasca (2002) – geniální obhájce slabých a utiskovaných využije veškerých svých schopností k záchraně lidských životů v Budapešti
- Good evening, Mr. Wallenberg (1990) – švédský diplomat riskuje vlastní život a zachrání tisíce lidských životů v Budapešti
- The Courageous Heart of Irena Sendler (TV) (2009) - zdravotní sestra, která v pravý čas a na pravém místě ví, co má dělat, aby pomohla těm, kteří to nejvíce potřebují, navzdory bezohledné násilné moci. Příběh z Varšavského ghetta.
- Karol - člověk, který se stal papežem – film začíná napadením Polska německou armádou, při kterém mladý Karol Wojtyła pomáhá se skupinkou přátel Židům, jejichž podmínky v Krakovském ghettu jsou otřesné.
- Varian's war (2001) – Varian Fry v USA vytvoří fond na záchranu významných osobností, které je třeba zachránit před nacisty, aby neskončily v továrnách na smrt.
- Příběhy odvahy: Dvě ženy (1997) – jedna byla v Polsku, druhá v Francii, obyčejné ženy, které zachránily lidské životy, čímž samy sebe vystavily ohrožení trestem smrti.

5 Další související podpůrné aktivity a závěr

Výuka a seznamování mládeže s tématy holocaustu je pouze určitý zlomek z toho, co by mělo znít ještě intenzivněji na kulturních, společenských, náboženských a jiných akcích.

Kromě izraelských smutečních svátků Jom Ha Shoa (každoročně 27. den měsíce Nisan – jarní svátek) a Mezinárodního dne obětí holocaustu (každoročně 27.ledna – vyhlášeno Valným shromádněním OSN v r.2005) vznikly v ČR i dvě nové tradiční aktivity ze strany občanské společnosti:

a) Pochod dobré vůle

Jedná se o pochod centrem Prahy, organizovaný organizací ICEJ, s cílem vytvořit pokojným a kulturním chováním kontrast k agresivním vystoupením rasistů a společně deklarovat, že antisemitismus do slušné společnosti nepatří. (Tisková zpráva o průběhu letošního ročníku Pochodu dobré vůle je v příloze č.3)

b) Celonárodní sborový happening PAMATUJ! na oběti největší hromadné vraždy v historii ČR

8. března, 1944 bylo v plynových komorách koncentračního tábora Osvětim – Birkenau zavražděno během jediné noci 3 792 nevinných mužů, žen a dětí. Následně 10. až 12. července téhož roku bylo v průběhu dvou nocí stejným způsobem zavražděno 6 500 mužů, žen a dětí. Zpěváci desítek vokálních souborů zpívají na náměstích ČR 3 z písní, jež zpívali tito lidé, když šli na smrt: Hatikva (Naděje), Shema Yisrael (vyznání víry) a Kde domov můj. (Tisková zpráva o průběhu letošního ročníku Happeningu PAMATUJ! je v příloze č.2)

Závěr:

Dnes je to řádově 70 let od druhé světové války, kdy probíhala neuvěřitelně krutá historie holocaustu. Pamětníci na straně obětí i na straně vrahů i svědků už postupně vymírají. Zbývají nám po nich stopy svědectví v osobních výpovědích v historických ústavech, v literatuře a v umění. A také ve filmech vyprávěných podle jejich příběhů. Tato práce nabízí vážnému zájemci o lektorství témat o holocaustu hraný film jako zajímavý inspirativní motivační studijní prostředek k vytvoření širokého názorového spektra na množství aspektů, fází a úhlů pohledu s holocaustem souvisejících. Současně naznačuje metodu jak použít hraný film jakožto nástroj k působivé interaktivní přednášce na téma daného příběhu. Jako příklad zde je uveden výběr z mnoha typů hrdinů, konkrétně příběhy lidí, kteří zachránili lidské životy pronásledovaných Židů. Dále pak nabízí možnosti využití filmových snímků k vytváření nezávislých anebo dokonce logicky tematicky navazujících sérií přednášek – viz příložená práce Seznam hraných filmů o holocaustu (Marek Šlechta).

Vědom si širokého záběru této práce do různých oblastí a oborů, dovoluji si zdůraznit velkou variabilitu témat, která lze v souvislosti s holocaustem pomocí hraného filmu uchopit a rozvíjet, jež zde pouze poznamenávám a dále nerozvádím. To je ovšem poslední „výhoda jakožto výzva“, kterou budoucímu lektorovi nabízím, protože pak už je to jen jeho práce, zejména na sobě, aby jeho prezentace“ byla účinná.

5 Seznam literatury a pramenů

BIBLE, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Vydání první. Praha: Česká katolická charita, 1985. AA-171,5 VA. 1007 + 283 str.

HOLÝ, J.; MÁLEK, P.; ŠPIRIT, M.; TOMÁŠ, F. *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti.* První vydání. Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-14-1. 312 str.

FRANKL, V. E.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl.* Přel. Zuzana Burdová. Vydání první. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-137-6. 109 str.

KING, M. L. *Odkaz naděje, Vybrané články a projevy.* Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, ISBN 978-80-7419-105-3. 327 str.

HAMAR, E. *Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit.* Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7419-004-9. 243 str.

HES, M.; HORÁK P.; KALLUS, M. *Vyučováním o holocaustu k prevenci rizikového chování (Závěrečná zpráva projektu „Centra vzdělávání a dialogu“).* Praha: Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém – česká pobočka, 2012. 177 stran

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu, Multikulturní výchova v praxi.* Vydání druhé. Praha: Portál s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-182-2. 280 str.

VALIŠOVÁ A.; KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele.* Druhé rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-3357-9. 456 str.

KLADIVOVÁ A.; URBANSKÁ B.; KOPOVÁ L.; ŠMÍDOVÁ K.; NÁROŽNÁ K.; *Příběh vězně pana Miroslava Šlechty.* Pardubice: Obchodní akademie a Jazyková škola, v rámci vzdělávacích projektů Jeden svět a Příběhy bezpráví společnosti Člověk v tísni, 2013. 27 str. ŠLECHTA, M. *Seznam (230) hraných filmů o holocaustu, Přehled narativních filmů o holocaustu a co v nich chybí.* Pracovní materiál k prvnímu vydání. Praha: Marek Šlechta, 2014. 102 str.

Elektronické zdroje

Česko-Slovenská filmová databáze (ČSFD). www.csfd.cz, Přístup: 19.5.2014

Databáze videopůjčovny Knihovny FAMU. Přístup: 12.5.2014

Internet Movie Database (IMDb). www.imdb.com, Přístup: 19.5.2014

Online Film Database - The Visual Center. The Holocaust History Museum - Yad Vashem:,
,ž,ě+d+dijkou úrocnw~n obrázků:-)
<http://db.yadvashem.org/films/search.html?language=en>, Přístup: 19.5.2014

Portál holocaust.cz. Institut Tereziánské iniciativy ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze:,
www.holocaust.cz, Přístup: 19.5.2014

The Righteous Among The Nations. Education & E-learning, The Holocaust History Museum -
Yad Vashem: <http://www.yadvashem.org/yv/en/righteous/about.asp>, Přístup: 19.5.2014

Vysporiadanie sa s antisemitizmom: prečo a ako? Príručka pre pedagógov (December 2007),
Predbežný neoficiálny preklad, 35 stran, Office for Democratic Institutions and Human Rights
ODHIR), Yad Vashem The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority.
HOLOCAUST DOCUMENTATION CENTER v Yad Vashem. 2007. přístup 26.5.2014

http://www.yadvashem.org/yv/en/education/ceremonies/pdf/antisemitism_guidelines_slovak.pdf
přístup 26.5.2014 Tamizikm o holocaustu k prevenci rizikového chování (Závěrečná zpráva pro-
jektu „Centra vzdělávání a dialogu“). Praha: Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém –
česká pobočka, 2012. 177 stran,

6. Seznam příloh:

- 1) Záznam o průběhu „Pedagogické praxe“
- 2) Tisková zpráva o průběhu Happeningu PAMATUJ! 2014
- 3) Tisková zpráva o průběhu Pochodu dobré vůle 2014
- 4) ŠLECHTA, M. *Seznam (230) hraných filmů o holocaustu, Přehled narativních filmů o holocaustu a co v nich chybí*. Pracovní materiál k prvnímu vydání. Praha: Marek Šlechta, 2014. 102 str.
- 5) ŠLECHTA, Marek. PAMATUJ! Notový set pro celonárodní happening dne 7.3.2013, www.enoty.eu, 13 stran, BM007
- 6) Leták o sérii přednášek o Zachráncích mezi národy (Marek Šlechta)
- 7) Podrobné vysvětlení principů vztahujících se k práci lektora přednášejícího o holocaustu